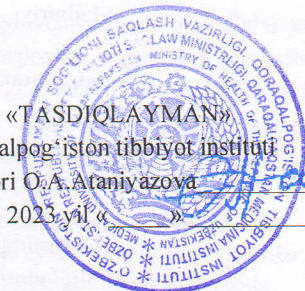

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG‘LIQNI SAQLASH
VAZIRLIGI
QORAQALPOG‘ISTON TIBBIYOT INSTITUTI**

Ro'yxatga olindi: 23/13-8/1
2023 yil "31" 08

«TASDIQLAYMAN»
Qoraqalpog‘iston tibbiyot instituti
rektori O. A. Ataniyazova
2023 yil 6

**FITOTERAPIYA
MODUL DASTURI**

Bilim sohasi:	900000	-Sog‘liqni saqlash va ijtimoiy ta’minot
Ta’lim sohasi:	910000	- Sog‘liqni saqlash
Ta’lim yo‘nalishi:	60911100	- Xalq tabobati

Fan/modul kodi		O'quv yili 2023-2024	Semestr 3-4	ECTS - Kreditlar 6	
	Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili Qoraqalpoq /Rus		Xaftadagi dars soatlari 3	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Fitoterapiya	90		90	180

2. **I. Fanning mazmuni**
- Fanning maqsadi** - Fitoterapiya – dorivor o'simliklar bilan davolashni alohida fan sifatida o'quv rejasiga kiritilishining asosiy sabablari: uning bir necha ming yillik tarixga va xalq tabobati asosida boy tajribaga egaligi, ko'pchilik dorivor o'simliklarning organizm uchun bezararligi, Respublikamizning xududida o'sadigan dorivor o'simliklarga juda boyligi, dorivor o'simlikdan uy sharoitida ham tayyorlanishi mumkinligi va arzonligi xisoblanadi. Shuning bilan birga keying 10-15 yil mobaynida mutaxassislar (shifokorlar, farmatsevtlar, kimyogarlar) va xalqimizning dorivor o'simliklarga bo'lgan qiziqishi va ishonchini oshishi fitoterapiyaning fan sifatida mutaxassislar tayyorlashda zarurligi davr talabi bo'lib qoldi.
- Fanning vazifalari** – xalq tabobati yo'nalishi bo'yicha bo'lajak mutaxassislarga fitoterapiyaning bemorlarga davo ko'rsatishda farmakoterapiyada tutgan o'rni, dorivor o'simliklarni farmakodinamikasi, ishlatilishi, fitopreparatlarni olinishi, dori shakli va boshqalar to'g'risida bilim berishdir.
- II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)**
- II.1. Fan tarkibiga quyidagi ma'ruzalar kiradi:**
- 3-semestr**
- 1-mavzu.** Fitoterapiya fani ahamiyati va turi. Fitoterapiya va farmakologiya fanlarining bir-biri bilan bog'liqligi. Fitoterapiyaning qisqacha tarixi. Dorivor o'simliklar preparatlarini dozlash. Dozalar, o'lchov birliklari. Dorivor preparatlar farmakokinetikasi. Dori preparatlarining yuborish yo'llari. Fitopreparatlar ishlatish usullari. Dori vositalarining tanaga kiritilishi. Enteral yo'l. Dorilarning ta'sir turlari va turli omillarga bog'liqligi. Dorilarni qo'shib ishlatish. Dorilarni takror qo'llash. Idiosinkraziya. Dorilarning biotransformatsiyasi. Dorilarning

tasnifi.

2-mavzu. Markaziy asab sistemasiga ta'sir qiluvchi dorivor o'simliklar va ularning preparatlari. Analgetiklar. Sedativ dorivor o'simliklar. Belladona, Durman, mingdevana o'simlik preparatlari. Farmakologik va farmakoterapevtik xarakteristikasi.

3-mavzu. Yurak tomir sistemasiga ta'sir qiluvchi dorivor o'simliklar va ularning preparatlari. Yurak glikozidlari saqlovchi o'simliklar (digitalis, strofant, adonis, marvarid gul va b.) farmakodinamikasibva ishlatilishi. Aterosklerozi, aritmiya va gipertoniyada ishlatiladigan fitopreparatlar. Ularning fitoterapiyasi. Nafas a'zolariga ra'sir etuvchi dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

4-mavzu. Meda- ichak faoliyatiga ta'sir etadigan dorivor o'simliklar va ularning preparatlari. Oshqozon-ichak va jigar ayrim kasalliklari (gastritlar, oshqozon-ichak yarasi, enterit, kolit, gepatit, qabziyat, va b.) to'g'risida umumiy tushuncha. Ularning fitoterapiyasida ishlatiladigan dorivor o'simliklar (aloe, bo'yadaron, air, kashnich, kankkunjut, sano, rovoch, frangula, sarimsoq, shuvoq va b.) xarakteristikasi. Jigar va o't yo'llari ayrim kasalliklari (gepatit, o't tosh kasalligi va b.) to'g'risida umumiy tushuncha. Ularning fitoterapiyasida ishlatiladigan dorivor o'simliklar xarakteristikasi.

4-semestr

1-mavzu. Peshob haydovchi dorivor o'simliklar. Buyrak kasalliklari (nefrit, nefroz, piyelit va b.) to'g'risida umumiy tushuncha. Buyrak kasalliklarining fitoterapiyasida ishlatiladigan dorivor o'simliklar (aloe, polpola, kiyiko'ti, sachratqi, qushtaron va b.) xarakteristikasi. Qon oqishini to'xtatuvchi dorivor o'simliklar. Qon ivish jarayonining fiziologik xarakteristikasi, oqibati to'g'risida umumiy tushuncha. Gemostatik dorivor o'simliklar (qichqichtaron, bodrezak, lagoxilus, bo'yadaron, jag'-jag', soxta kashtan, qirqbo'g'in va b.) va ularning fitopreparatlari xarakteristikasi.

2-mavzu. Xalq tabobatida ishlatiladigan ayrim dorivor o'simliklar. Xalq tabobatining tarixi. Uning fitoterapiyada ahamiyati va yangi fitopreparatlar topishda roli. Xalq tabobatida qadimdan ishlatib kelinayotgan ayrim dorivor o'simliklar (sano, zirk, ro'yan va b.) misolida tibbiyot amaliyotiga kiritilganligi va davo samarasi tasdiqlangani.

3-mavzu. Umumiy tonusni oshiruvchi dorivor o'simliklar fitopreparatlari. Vitaminlar etishmovchiligida ishlatiladigan shifobaxsh o'simliklar. Bu guruxga kiruvchi qadimdan ishlatib kelinayotgan dorivor o'simliklarning (jenshen, levziya, radiola, xitoy limonnik, exinoponakis va b.) farmakologik va fitoterapevtik xarakteristikasi va ularning fitopreparatlari. Dermatologiyada ishlatiladigan fitopreparatlar. Teri kasalliklarida ishlatiladigan shifobaxsh o'simliklar.

Bu guruhga kiruvchi qadimdan ishlatib kelinayotgan dorivor o'simliklarning (moychechak, ittikan, yalpiz, arslonquyruq, tog'rayhon va b.) farmakologik va fitoterapevtik xarakteristikasi va ularning fitopreparatlari.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

3-semestr.

1-mavzu. Fitoterapiya fani ahamiyati va turi.

2-mavzu. Dorilarning ta'sir turlari va turli omillarga bog'liqligi.

3-mavzu. Dori vositalarining yuborish yo'llari. Fitopreparatlar ishlatish usullari.

4-mavzu. Dorilarni qo'shib ishlatish. Dorilarni takror qo'llash.

5-mavzu. Dori vositalarining tasir mexanizmi.

6-mavzu. Dori vositalarining sofligini nazorat qilish. Zaharlanishda ko'rsatiladigan yordam.

7-mavzu. Markaziy nerv sistemasiga ta'sir etuvchi dorivor o'simliklar. Markaziy nerv sistemasi harakatini tormozlovchi dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

8-mavzu. Markaziy nerv sistemasi harakatini rag'batlantiruvchi dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

9-mavzu. Periferik nerv sistemasiga ta'sir etuvchi dorivor o'simliklar

10-mavzu. Yurak qon tomir tizimiga ta'sir etuvchi o'simlik preparatlari. Yurak glikozidlari saqlovchi o'simliklar.

11-mavzu. Aritmiyada qo'llaniladigan o'simliklar.

12- mavzu. Nafas a'zolariga ta'sir etuvchi dorivor o'simliklar. Yo'talda qo'llaniladigan dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

13- mavzu. Ekspektoran dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

O'pka kasalliklarda qo'llaniladigan dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

4-semestr

1- mavzu. Qon tomirlarlarni kengaytiruvchi dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

2- mavzu. Me'da – ichak faoliyatiga ta'sir qiluvchi dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari. Gastrit, oshqozon yarasida qo'llaniladigan dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

3- mavzu. Jigar va o't yo'llariga ta'sir etuvchi dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

4- mavzu. Qon oqishini to'xtatuvchi dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

5- mavzu. Peshob haydovchi dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

6- mavzu. Dermatologiyada qo'llaniladigan dorivor o'simliklar va ularning

fitopreparatlari.

7- mavzu. Qon aylanish sistemasiga ta'sir qiluvchi dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

8- mavzu. Umumiy tonusni ko'taruvchi dorivor o'simliklarning fitopreparatlari.

9- mavzu. Modda almashuviga va endokrin sistemaga ta'sir qiluvchi dorivor o'simliklar.

10- mavzu. Akusher-ginekologiyada qo'llaniladigan dorivor o'simliklar

11- mavzu. Bolalar kasalliklarida qo'llaniladigan dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

12- mavzu. Vitaminlar saqlovchi dorivor o'simliklar va ularning fitopreparatlari.

13- mavzu. Halq tabobatida ishlatiladigan ayrim dorivor o'simliklar.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan topshiriqlar:

3-semestr

1. Bachadondan qon ketishida ishlatiladigan o'simlik preparatlari.
2. Uroantiseptik dorivor o'simlik preparatlari.
3. Fitoterapiyani farmakoterapiyada tutgan o'rni
4. Dorilarga taxifilaksiya, tolerantlik va sensibilizatsiya.
5. Bangidevona, mingdevona o'simliklarda zaharlanish va tibbiy yordam.
6. Rezerpin saqlagan gipotenziv dori preparatlari.
7. Bosh og'rig'ida ishlatiladigan fitopreparatlar.
8. Tish og'rig'ida ishlatiladigan fitopreparatlar.
9. Allergiyada ishlatiladigan fitopreparatlar.

4-semestr

1. Kamqonlikda ishlatiladigan fitopreparatlar.
2. Aritmiyada ishlatiladigan fitopreparatlar.
3. Yurak qon tomir tizimiga ta'sir etuvchi o'simlik preparatlari.
4. Nafas a'zolariga ta'sir etuvchi dorivor o'simliklar.
5. Me'da – ichak faoliyatiga ta'sir etuvchi dorivor o'simliklar.
6. Jigar va o't yo'llariga ta'sir etuvchi dorivor o'simliklar.
7. Peshob haydovchi dorivor o'simliklar.
8. Teri kasalliklarini davjlashda qo'llaniladigan fitopreparatlar.
9. Qon oqishini to'xtatuvchi dorivor o'simliklar.

3.

V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- dorivor o'simliklarni klassifikatsiyalarini bilish;
- dorivor o'simliklarning asosiy xususiyati bo'yicha ajrata bilish;

	<p>- dorivo o'simliklarning asosiy va qo'shimcha farmakologik ta'sirini o'rganish;</p> <p>- dorivor o'simliklar va ulardan tayyorlangan va ajratib olingan biologik faol moddalar saqlagan fitopreparatlarni aniqlay olish;</p> <p>- fitopreparatlarni ishlatiladigin dori shakllari (damlama, qaynatma, nastoyka va b.) shakllari to'g'risida ma'lumotga ega bo'lishi;</p> <p>- fitopreparatlarning davo ta'sirini uning kimyoviy tarkibidagi faol moddalarda kelib chiqishini bilish;</p> <p>- yangi fitopreparatlarni tibbiyot amaliyotida o'tkazish qoidalarini va talablarni bilish.</p>
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • amaliy ishlarni bajarish va xulosalash; • interfaol keys-stadilar; • blits-savol; • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish;
5.	<p>VII. Kredirlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va nazorat uchun berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazoratni topshirish.</p>
6.	<p>Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbalari</p> <p><i>Asosiy adabiyotlar</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. M.N.Maxsumov, M.M.Malikov "Farmakologiya". Toshkent., 2006y. 2. M.N.Maxsumov, X.X.Xolmatov "Fitoterapiya farmakologiya asoslari bilan birga". Toshkent., 2003y. 3. B.A.Samura, L.T.Malaya "Fitoterapiya v klinike vnutrenno bolezney". Xarkov. 2003. 4. M.D.Mashkoveni "Lekarstvennye sredstva" (1 – 2 top). Moskva. 2004y. <p><i>Qo'shimcha adabiyotlar:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. M.N.Nabieva, E.Djo'raev. "fitoterapiya va bitu". Toshkent. 2. M.N.Maxsumov. "ma'ruzalar matni". 2000y., 1994. 3. X.U.Aliev, M.N.Maxsumov. O.,quv – uslubiy qo'llanma. Toshkent.. 2003y. <p style="text-align: center;">Internet saytlari:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. www.ziyounet.uz 2. www.Lex.uz.

	3. www.uzpharm-control.uz 4. www.doridarmon.uz 5. www.uzpharmsanoat.uz
7.	Fan dasturi Oliy ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari bo'yicha o'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2023 yil 29-avgustdagi 4-sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	Fan dasturi bo'yicha ma'sullar: <div> <div>Abdrashitova G.S</div> <div>«Xalq tabobati va ichki kasalliklari propedevtikasi» kafedrası mudiri</div> </div> <div> <div>Kadirbergenova S.J.</div> <div>«Xalq tabobati va ichki kasalliklari propedevtikasi» kafedrası assistenti</div> </div>
9.	Taqrizchilar: <div> <div>Ermekbaeva A.U .</div> <div>“Ichki kasalliklar va oilaviy tibbiyot” kafedrası mudiri, t.f.n.</div> </div> <div> <div>Almagambetova U.Q.</div> <div>t.f.n.RKTTM Gemotologiya bo'limi mudiri</div> </div>